

8. АНАЛІТИКА

Маргарита Вікторівна Ткаченко,
студентка III курсу
Факультету соціально-психологічних наук
та управління НПУ ім. М. П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

УКРАЇНСЬКІ СТУДЕНТИ ПРО БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС: СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зазначено необхідність готовності громадян до обговорення і здійснення реформ. Здійснено аналіз результатів емпіричного соціологічного дослідження щодо уявлень українських студентів про Болонський процес, положення документів якого є основою модернізації вищої школи України. Зроблено висновки щодо необхідності соціально-психологічного супроводу освітніх реформ.

Ключові слова: Болонський процес, Болонський університет, уявлення українських студентів, соціологічне дослідження, соціально-психологічний супровід.

The paper reveals the necessity of willingness of citizens to discuss and implement reforms. The author offers an analysis of the results of sociological research of the views of students about the Bologna process, provisions of the documents which is the basis of modernization of higher school of Ukraine. Conclusions are made about the need for socio-psychological support of the educational reforms.

Key words: Bologna process, University of Bologna, thoughts of Ukrainian students, sociological research, socio-psychological support.

Сьогодні зміни відбуваються в усіх сферах суспільства. В освітній сфері, зокрема у вищій освіті, тривають реформи, що характеризуються терміном «модернізація». Модернізація, як удосконалення, відповідно до вимог сучасного суспільства є не лише власними інноваціями, а й запозиченнями кращого досвіду. У вищій освіті останні пов'язані з Болонським процесом, до якого Україна приєдналася 19 травня 2005 року, підписавши угоду у м. Берген на Конференції міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти.

Задовго до підписання в освітній, управлінській та законодавчій сферах тривало обговорення доцільності та необхідності приєднання до Болонського процесу, роз'яснення сутності змін, способів здійснення реформ відповідно до Болонських угод тощо. Від перших методологічних праць В. Андрущенка, Я. Болюбаша, М. Згуровського, В. Кременя, М. Степка, Л. Товажнянського до численних монографій і статей з обговорення конкретних проблем Болонського

процесу, які публікують на шпальтах фахової та загальнодержавної преси – доробок українських науковців, управлінців, практиків із зазначеної проблематики [1; 2; 7; 10; 14].

З метою розповсюдження знань про реформування вищої освіти та наближення її структури до аналогічних структур у вищій освіті Європейського Союзу в багатьох українських університетах до навчальних програм внесено навчальний предмет «Болонський процес» [3; 5; 8; 9] або теми з цієї проблематики – в окремих навчальних предметах гуманітарного циклу. Розгорнуто програми з обговорення та обміну серед науково-педагогічних працівників та студентів щодо входження до Європейської спільноти через реалізацію Болонського процесу. Для вітчизняної вищої освіти це є певною інноваційною технологією.

Розуміння інновації, як зазначає П. Фролов, «не обмежується лише техніко-економічним контекстом. Воно виявляється пов'язаним з політичною, соціальною, духовною та іншими сферами життя» [12]. Це

означає, що інновація буде успішною, якщо вона прийнята суспільством та схвалена тією його частиною, яка бере участь в її здійсненні або дотична до її перебігу.

У публічному обговоренні мають сформуватися ті соціальні засновки, що стануть передумовою втілення інновацій. Слушно зауважує М. Булатевич, говорячи про формування загальноєвропейської публічної сфери, що нормальне її функціонування відбувається, коли громадяни Європи дискутують з приводу важливих питань – «вони тим самим здійснюють символічне відтворення життєвіття в межах цілої Європи, конституують Європу, як життєвіття. Відповідно, ефекти уречевлення долаються в межах загальноєвропейської публічної сфери і, як наслідок, в її межах здійснюються процеси соціальної інтеграції та долаються прояви аномії» [6]. Що стосується модернізації вищої освіти відповідно до Болонських угод, ця інновація, аби бути успішно здійсненою, має бути зрозумілою та підтриманою активними діями з боку не лише владних та управлінських структур, а й суспільства в цілому. Тут важливим є залучення до активної дискусії нинішніх студентів – майбутніх науково-педагогічних працівників вищої школи, науковців, учителів.

Ми основувались на тому, що студентська аудиторія усвідомлює процеси, що відбуваються у вищій освіті України, яка орієнтована на входження в Європейський освітній простір. Молода людина студентського віку є достатньо соціально зрілою, щоб активно долучатися до інновацій, а передумовою цього є обізнаність щодо предмету інновацій. Таким чином, метою нашого соціологічного дослідження є з'ясувати ставлення студентів до Болонського процесу а завданням – представити результати здійсненого емпіричного дослідження щодо уявлень студентства різних університетів України про Болонський процес.

Визначення щодо Болонського процесу, на засадах якого будуватиметься освітня політика у вищій освіті, дає В. Луговий: «утворення єдиного узгодженого європейського простору вищої освіти для забезпечення світової конкурентоспроможності фахівців Європейського регіону. У цьому процесі беруть участь 46 країн, його підтримує Європейською Комісією та Радою Європи» [11]. Інші дослідники характеризують Болонський процес як «інтеграційний процес, що сформувався під егідою Болонської декларації, спрямований на впровадження загальноєвропейських норм в освіті і науці та поширення національних культурних і науково-технічних надбань серед європейських країн» [4].

Дослідження історії утворення перших університетів, зокрема Болонського, а також бази їх створення [13] довели, що традиції демократичних соціальних засад цього університету збереглися протягом століть, а традиції демократичності та якості освіти, які їй надає Болонський університет, виокремила його серед інших університетів Європи. Болонський університет, підкреслюючи актуальність власних засад, став ініціатором міжурядової міжнародної реформи освіти, що потім перетворилася у відомий Болонський процес.

Зближення освітніх систем у межах Болонського процесу передбачає уніфікацію за шістьма пунктами [4]:

1) уведення двох циклів навчання у вищій школі. Перший цикл (3–4 роки) дає можливість отримати перший академічний ступінь. Другий – до отримання ступеня магістра або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання на першому і другому ступенях не менше 7–8 років);

2) запровадження кредитної системи, що працює на основі ECTS (Європейська система процесу зарахування кредитів) та передбачає оцінювання навчальної діяльності студентів у кредитах;

3) контроль якості освіти. Встановлення транснаціональних показників якості освіти та організація інституцій, що здійснюють контроль за якістю;

4) розширення мобільності студентів та науково-педагогічних працівників з метою взаємного збагачення європейським досвідом;

5) забезпечення працевлаштування випускників. По суті це визначає взаємне визнання кваліфікацій та академічних ступенів;

6) забезпечення привабливості європейської системи освіти, що полягає у залученні студентів з різних регіонів світу до навчання в Європейських університетах.

Вибірку нашого дослідження становили студенти університетів, розташованих у Центрі, на Сході та Заході України. В опитуванні взяли участь 126 студентів I–IV курсів та магістрантів. Дослідження було здійснено за допомогою роздавального анкетування.

Пропонована тематична анкета містила демографічну (інформація щодо соціально-демографічного статусу респондента) та основну частини (відкриті та закриті питання). Основна частина охоплювала такі питання:

«Чи знаєте Ви, що таке Болонський процес?» (з варіантами відповіді «так» чи «ні»), «Сформулюйте, будь ласка, мету Болонського процесу», «Сформулюйте сутність Болонського процесу», «Чому Болонський процес має таку назву?».

За результатами анкетування відповіді поділили на дві групи залежно від періоду навчання респондентів: 1) *початковий* – I–II курсу, 2) *високий* – III–IV курсу та магістратури, які відповідно складають майже 40 % і 60 % загальної кількості анкетованих.

Проаналізувавши результати за відкритими питаннями, ми поділили їх на 5 груп – за наявністю та повнотою відповіді – у такій градації:

- правильно формулює;
- розуміє окремі положення;
- має уявлення;
- не знає;
- немає відповіді.

Тексти, подано як відповіді на питання, що не містили правильної думки, навіть, частково, було віднесено до графі «не знає».

Серед студентів початкового рівня (I–II курс) на питання про мету Болонського процесу відповіді поділено так: правильно формулюють – 3 особи, що

становить 2,37 %; розуміють окремі положення – 6 осіб (4,74 %); мають уявлення – 8 осіб (6,32 %); не знають – 13 осіб (10,27 %) і не дали відповідь – 21 особа (16,59 %).

Серед респондентів високого рівня (III–IV курс та магістратура) відповіді поділено наступним чином: правильно формулюють – 5 осіб (3,95 %); розуміють окремі положення – 8 осіб (6,32 %); мають уявлення – 14 осіб (11,06 %); не знають – 25 осіб (19,75 %); немає відповіді – 23 особи (18,17 %).

Прикладом правильного формулювання відповіді ми вважали: «консолідація зусиль наукової, освітянської громадськості та урядів країн Європи для істотного підвищення конкурентоспроможності європейської системи науки та вищої освіти».

У градації «розуміє окремі положення» прийнятними були відповіді: «покращити рівень освіти в європейських країнах», «консолідація зусиль наукової та освітянської громадськості країн Європи для підвищення системи науки та освіти».

До графі «має уявлення» віднесено відповіді: «полегшення працевлаштування в інших країнах за рахунок злиття освітніх систем» тощо.

Типовими відповідями, які засвідчують, що студенти мають уявлення про Болонський процес, були: «створення одного навчального простору», «підвищення конкурентоспроможності європейським системам науки та виникнення освіти у світовому вимірі».

Поділ відповідей респондентів на питання «Сформулюйте мету Болонського процесу» представлено у таблиці 1.

Відповіді про сутність Болонського процесу було опрацьовано та поділено за ступенем уявлень студентів наступним чином. Правильно формулюють сутність Болонського процесу у групі респондентів I–II курсів лише 3 особи (2,37 %); розуміють окремі положення щодо сутності Болонського процесу – 3 особи (2,37 %); мають уявлення – 7 осіб (5,53 %); не знають – 5 (3,95 %) і не відповіли – 33 особи (26,07 %).

Правильною вважаємо відповідь: «формування співдружності європейських університетів та об'єднання національної системи освіти і науки в європейський простір». Відповіді, що мали формулювання «наближення систем вищої освіти різних країн за певними параметрами» вважалися правильними.

До відповідей, які позначено як такі, що свідчать про розуміння окремих положень, віднесено «реформи проведено та запроваджено у ВНЗ Європи, що спрямовані на можливість випускників вільно працювати в будь-якій країні».

Відповіді, які свідчать про наявність певних уявлень про сутність Болонського процесу є: «структурна реформа вищої освіти», «впровадити єдину систему оцінювання». Поширені відповіді у градації «має уявлення» були: «встановлення єдиних стандартів, методів і форм навчання у сфері освіти в цілому». Результати опитування щодо розуміння студентами сутності Болонського процесу представлено у таблиці 2.

На запитання: «Чому Болонський процес отримав таку назву?», близько половини – 26 респондентів, що становить 20,54 % студентів початкового рівня, (I–II курсів) не відповіли. Ще 16 респондентів (12,64 %)

Таблиця 1

Поділ відповідей респондентів про мету Болонського процесу

Курс	Ступінь уявлення про мету Болонського процесу											
	Правильно формулює		Розуміє окремі положення		Має уявлення		Не знає		Немає відповіді		Разом	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
I–II	3	2,37	6	4,74	8	6,32	13	10,27	21	16,59	51	40,29
III–V	5	3,95	8	6,32	14	11,06	25	19,75	23	18,17	75	59,25
Усього	8	6,32	14	11,06	22	17,38	38	30,02	44	34,76	126	100

Таблиця 2

Поділ відповідей респондентів щодо сутності Болонського процесу

Курс	Ступінь уявлення про сутність Болонського процесу											
	Правильно формулює		Розуміє окремі положення		Має уявлення		Не знає		Немає відповіді		Разом	
	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%	кількість	%
I–II	3	2,37	3	2,37	7	5,53	5	3,95	33	26,07	51	40,29
III–V	2	1,58	5	3,95	18	14,22	22	17,38	28	22,12	75	59,25
Усього	5	3,95	8	6,32	25	19,75	27	21,33	61	48,19	126	100

дають неправильну відповідь (не знають). Мають уявлення 7 осіб (5,53 %), 1 особа (0,79 %) розуміє і 1 особа (0,79 %) – може правильно сформулювати.

На запитання «Чому Болонський процес має таку назву?» студенти високого рівня (III–IV курсів та магістратури) відповіли так: 4 особи (3,16 %) – правильно формулюють; 5 осіб (3,95 %) – розуміють окремі положення; 21 особа (16,59 %) – мають уявлення; 12 осіб (9,48 %) – не знають і 33 особи (26,07 %) – не дали відповіді.

Розповсюдженими відповідями на зазначене питання, що свідчать про приблизне уявлення щодо сутності процесу, були: «назва університету у м. Болонья», «через назву університету в м. Болонья, де вперше було запроваджено цю систему», «тому що він виник у м. Болонья». Поділ відповідей щодо назви Болонського процесу представлено у таблиці 3.

Примітним є те, що на питання, яке стояло в анкеті першим: «Чи знаєте Ви, що таке Болонський процес?» (з варіантами відповіді «так» чи «ні»), практично 95 % респондентів відмітили відповідь «так», але потім перекреслили її. Це можна пояснити тим, що вони чули про інновацію, але справжнього інтересу до цього не виявили.

Показним, на нашу думку, є незрозуміння того, чому процес називають Болонським. Студенти пов'язують його лише з назвою міста – Болонья або з назвою університету, де було підписано угоду. Не знають, що Болонський університет, а також чому саме Болонський університет виступив з ініціативою,

а також не пов'язують з історією заснування університету та його традиціями, де студентське самоврядування та демократичні засади організації навчального процесу відігравали вирішальну роль.

За результатами дослідження можна сформулювати певні висновки. На жаль студенти як молодших (за нашою класифікацією – початкового рівня), так і старших курсів (за нашою класифікацією – високого рівня) навчання переважно не розуміють мети та сутності Болонського процесу. Це може як підтверджувати те, що предмет «Болонський процес» викладають суто формально, а інформація, яка подається для засвоєння, є недостатньою, або засвідчувати, що методи чи вимоги до засвоєння матеріалу є неадекватними. Тобто проблема, з точки зору педагогіки вищої школи, полягає у змісті або технологіях навчання.

Студенти як перших курсів навчання, так і завершені, переважно не цікавляться освітніми інноваціями, є неготовими до активного впровадження інновацій (на прикладі участі України у Болонському процесі). Отже, студентська аудиторія, яка не виявляє соціальну активність, особливо у питаннях, що стосуються її життєдіяльності, є необізнаною та пасивною. Проте, цікавість до освітніх реформ збільшується на старших курсах.

Таким чином, рекомендації, що можна запропонувати за результатами анкетування – це інтенсивний соціально-психологічний супровід освітніх реформ із застосуванням сучасних технологій щодо підготовки студентської молоді до соціальної дії.

Таблиця 3

Розуміння студентами назви Болонського процесу

Курс	Ступінь розуміння назви Болонського процесу											
	Правильно формулює		Розуміє окремі положення		Має уявлення		Не знає		Немає відповіді		Разом	
	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%	Кількість	%
I–II	1	0,79	1	0,79	7	5,53	16	12,64	26	20,54	51	40,29
III–V	4	3,16	5	3,95	21	16,59	12	9,48	33	26,07	75	59,25
Усього	5	3,95	6	4,74	28	22,12	28	22,12	59	46,61	126	100

Використані літературні джерела

1. Андрущенко В. П. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу [Текст] // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.

2. Беляков О. О. Впровадження ідей Болонського процесу: чого бракує Україні? [Текст] / О. О. Беляков // Вчені записки університету «КРОК». – 2008. – Вип. 18. – Т. 1. – С. 50–58.

3. Болонський процес і вища школа (для магістрів і аспірантів): навч. програм [Текст] / уклад. Н. О. Падун. – Ніжин : Видавництво НДУ імені М. Голя, 2005. – 22 с.

4. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації європейської вищої школи: Тематична збірка для професорсько-викладацького складу. – Київ : КНЕУ, 2005. – 234 с.

5. Болонський процес. Хрестоматія [Текст] / уклад. Ю. Беляєв, О. Мішуков. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2005. – 276 с.

6. Булатевич М. М. Онтологічні ознаки суспільства модерну в соціології Франкфуртської школи [Текст] : автореф. на здобуття вченого ступеня канд. соц. наук.: 22.00.01 / М. М. Булатевич. – Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2009. – С. 9.

7. Вища освіта України і Болонський процес [Текст] : навч. посіб. / М. Ф. Степко, Я. Я. Боллобаш, В. Д. Шинкарук та ін.; за ред. В. Г. Кременя, – Тернопіль : Навч. кн. ; Богдан, 2004. – 384 с.

8. Вища освіта України і Болонський процес [Текст] : навч. програма / МОН України ; М. Ф. Степко (розроб.). – Київ : Дельта, 2007. – 21 с.

9. Вища освіта України і Болонський процес [Текст] : навч. програма / уклад. Т. К. Завгородня, В. В. Стинська ; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ : Гостинець, 2007. – 31 с.

10. Журавський В. С. Болонський процес: Головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти [Текст] / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – Київ : Політехніка, 2003. – 200 с.

11. Луговий В. І. Болонський процес [Текст] / Акад. пед. наук України; головн. ред. В. Г. Кремень // Енциклопедія освіти. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – С. 64–65.

12. Модернізаційні процеси в освіті та суспільстві: психотехнології супроводу [Текст] : монографія / за ред. П. Д. Фролова ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 312 с.

13. Ткаченко М. В. Болонський університет: історія, традиції, сьогодення [текст] / М. В. Ткаченко // Освітологія. – 2015. – Вип. IV. – С. 104–109.

14. Товажнянський Л. Л. Болонський процес: цикли, ступені, кредити [Текст] / Л. Л. Товажнянський, Є. І. Сокол, Б. В. Клименко. – Харків : НТУ «ХПІ», 2004. – 143 с.

9. ІНФОРМАЦІЯ

УНІКАЛЬНА ПРОПОЗИЦІЯ! ВПЕРШЕ У КИЄВІ!

Інститут обдарованої дитини НАПН України

ОГОЛОШУЄ НАБІР ДІТЕЙ ВІД 3-х ДО 6-ти РОКІВ У ДОШКІЛЬНУ АКАДЕМІЮ ЦЕНТРУ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ «УНІКУМ»!

Програма розвитку обдарованості дошкільника спрямована на розвиток у дітей пізнавальної активності, розумових здібностей та дитячих видів діяльності.

Ми допоможемо Вам у розв'язанні багатьох питань:

- Як виявити здібності своєї дитини та розвивати їх?
- Як виховувати обдаровану дитину та чи необхідно прискорювати її розвиток?
- Як готуватися до навчання: грати, вчитися чи граючись вчитися?
- Як розвивати мислення дитини?
- Які умови необхідно створювати для навчання і розвитку обдарованих дітей?
та багато іншого.

Програма складається з інтегративних тематичних курсів:

- «Я – майбутній учень» (підготовка дітей до навчання у ЗНЗ),
- «Пізнавальне конструювання»,
- «У світі чарівного мистецтва»,
- «Говоримо англійською»,
- «Інформація та навколишній світ»,
- «Розвивальне читання» (за методикою Л. Шелестової),
- Інтелектуальні клуби «Поле чудес», «Логіки світу», «Юний дослідник», «Чомусики».

Заняття проводяться з 9.30 до 12.30, тривалість занять від 30 хв до 60 хв.

Вартість занять – від 25 грн.

Між заняттями проводиться обов'язкова рухлива перерва упродовж 15 хв.

Заняття проводяться у групах від 6 до 8 дітей.

Індивідуальний підхід за індивідуальними освітніми програмами.

Можливість короткотривалого перебування дітей у Центрі (9.30 до 12.30) з другим сніданком об 11.15 год.

Детальну інформацію шукайте на сайті Інституту обдарованої дитини НАПН України www.iod.gov.ua та у соцмережах.

Для запису у розвивальні групи та надання додаткової інформації просимо зателефонувати за номерами: (044) 481-27-01, (097) 399-50-01, (063) 255-68-06, (050) 716-62-78.

E-mail: gritaisia@gmail.com

Керівник Дошкільної академії «Унікум»:

Таїсія Іванівна Грицишина

Наша адреса:

м. Київ, вул. Січових Стрільців, 52-д, кімн. 501–504,
ІОД НАПН України.

